

Nastavno-naučnom Veću

Filološkog fakulteta u Beogradu

Odlukom Nastavno-naučnog Veća Filološkog fakulteta u Beogradu broj 1539/1 od 21.05.2014. godine postali smo članovi Komisije za ocenu i odbranu urađene doktorske disertacije MA Marijane Rašković, pod nazivom Japanska kultura i Tojota sistem.

Komisija u sastavu:

1. Dr Ljiljana Marković, redovni profesor Filološkog fakulteta u Beogradu (uža naučna oblast: orijentalna filologija - japanologija), mentor
2. Dr Roberto Veraldi, redovni profesor, Univerzitet Gabrielele d'Anuncio u Kjetiju, Peskara, Italija
3. Dr Divna Tričković, docent Filološkog fakulteta u Beogradu (uža naučna oblast: orijentalna filologija – japanologija)

Ima čast da Naučno-nastavnom Veću Filološkog fakulteta podnese sledeći

IZVEŠTAJ

o urađenoj doktorskoj disertaciji “Japanska kultura i Tojota sistem” kandidatkinje MA Marijane Rašković.

Biografija kandidatkinje

MA Marijana Rašković rođena je 22. Aprila 1983. godine u Beogradu. Studirala je na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu na Katedri za Orijentalistiku, Grupa za japanski jezik i književnost. Master studije na Filološkom fakultetu u Beogradu upisala je 2008. godine, smer Japanski jezik i književnost i 15. novembra 2008 uspešno je odbranila rad na temu: “Japanski model društveno-ekonomskog razvoja”.

U martu 2009. godine upisuje doktorske studije na Filološkom fakultetu u Beogradu, smer: Savremene studije kulture, gde se nakon uspešno položenih svih ispita nalazi na šestoj godini studija.

Od 2007. godine je u stalnom random odnosu na Fakultetu za diplomatiju i bezbednost u Beogradu, u zvanju predavača engleskog jezika.

Kao stipendista na master i doktorskim studijama na Filološkom fakultetu u Beogradu aktivno učestvuje u izvodjenju vežbi na osnovnim studijama na predmetima Zapad i japanska književnost, Japan i svet, Ekonomija Japana.

Tokom studija nekoliko puta boravi u Japanu, gde kao master istraživač godinu i po dana boravi i studira na Chuo Univerzitetu u Tokiju, a potom šest meseci kao istraživač na doktorskim studijama. Oba puta studirala je na Trgovinskom Fakultetu pod vođstvom profesora Kappei Hidake. U međuvremenu još nekoliko puta boravi u Japanu i pohađa nastavu japanskog jezika u prestižnoj Naganuma školi u Tokiju.

Naslov doktorske disertacije

Japanska kultura i Tojota sistem

Pregled doktorske disertacije

Urađena doktorska disertacije kandidatkinje MA Marijane Rašković sadrži 228 stranica A4 formata. Tekst je organizovan u tri glavne celine (Uvod, Teorijski okvir i Zaključna razmatranja). Na samom početku disertacije, nalazi se apstrakt na srpskom i engleskom jeziku, a na kraju i detaljna bibliografija sa 72, mahom novije, jedinice, praćena biografijom MA Rašković.

U **uvodnom delu** disertacije, kandidatkinja objašnjava da, na tragu njenih ranijih istraživanja, koja su se bavila kulturološkom analizom društvenih, kulturoloških i ekonomskih okolnosti koje karakterišu današnji i stari Japan, doktorska disertacija pod nazivom *Japanska kultura i Tojota sistem* želi da ispita značajan fenomen specifičnosti japanskog menadžmenta i filozofije poslovne kulture, na primeru kompanije Tojota, jedne od najvećih kompanija na državnom ali i globalnom nivou.

Data je detaljna analiza o međuzavisnosti i uslovljenosti japanskog privrednog čuda i japanskog nacionalnog mentaliteta. Ispitan je značajan fenomen japanske kulture, koji predstavlja potku japanskog društva, zanimljiv za kako sociološku tako i kulturološku, kao i analizu ekonomsko-istorijskih okolnosti koje su uticale na specifičnost japanske poslovne filozofije i načina života. S tim u vezi, širi cilj istraživanja je da prouči uticaj kulture na društvo kao i uticaj mentaliteta na stvaranje specifične, autentične poslovne kulture.

Specifična namera bila joj je da se kroz analizu izabrane korporacije Tojota izvrši i analiza na nekoliko nivoa: sociokulturološkom i istorijsko-ekonomskom, ne bi li se utvrdila zakonitost o eventualnoj uslovljenosti specifičnih kulturoloških okolnosti koje su karakteristične za japansko društvo, i kao takve uticale na stvaranje jedinstvene poslovne filozofije – *kaizen*.

U nastavku uvoda, kandidatkinja opisuje specifične hipoteze, prirodno proistekle iz ovakve postavke istraživanja, kao i metod kojim se koristila (istraživanje korpusa).

U **teorijskom okviru** praćenim detaljnim pregledom literature, MA Rašković pruža detaljan pregled sociokulturoloških postulata dostupnih u delima autora iz Japana, Srbije i Amerike.

Teorijski segment disertacije takođe se pozabavio japanskom filozofijom poslovanja poznatom pod nazivom *kaizen*, kako u Japanu tako i u drugim zemljama širom sveta gde ova kompanija posluje. Zbog svojih specifičnih osobina *kaizen* može da predstavlja zasebnu oblast izučavanja u ekonomiji. Poređenje japanskog poslovanja u kompanijama u Japanu sa istim u drugim zemljama ukazalo je na pojedine karakteristike ove filozofije ali i osobenost nacionalnog karaktera i kulture koji imaju određenih reperkusija po kulturološku kontrastivnu analizu.

Konkretni primeri na kojima MA Rašković ispituje fenomene relevantne za dokazivanje kulturoloških i ekonomskih konstrukata pomenutih u prethodnom paragrafu – zaista su raznovrsni. Napravljena je kulturološka analizom načina funkcionisanja istočnjačkih i zapadnjačkih kompanija čija glavna razlika leži u primeni *kaizena*. S obzirom da princip primene *kaizena*, kao poslovne filozofije znači postepeno i konstantno poboljšanje, tj ići napred korak po korak, dati su konkretni primeri japanskih firmi koje konstantno teže napredovanju, ne samo u tehnološkom smislu već i u odnosu prema radnicima i konkurentnosti na tržištu. Takođe, autorka je u potpunosti analizirala šta za Japance predstavlja promena (変り *kawari*) i njenu povezanost sa *kaizenom* u svim sferama života.

Zatim, **sociokulturološka analiza** se bavi proučavanjem kulture i specifičnih društvenih okolnosti koje su uticale na razvojni put Japana. Ona ispituje uticaj društvenih i kulturoloških činilaca na svest Japanaca s jedne, kao i dejstvo istih na socio-kulturne parametre, s druge strana. U manjoj i

većoj meri ona se bavi i proučavanjem ekonomske istorije Japana što predstavlja enigmnu za mnoge stručnjake koji analiziraju čuveno pitanje Zašto je Japan uspeo. Ova interdisciplinarna analiza bavi se, dakle, istraživanjem interakcije društva i kulture na primeru kompanije koja je prototip tradicionalne japanske korporacije sa svim primesama savremenog načina razmišljanja i tehnologije, što predstavlja, osnovni cilj istraživanja u ovoj diskusiji, kao i jednu od osnovnih naučnih interesovanja autorke ovog rada.

Dalje, u sociološkom pogledu centralno pitanje na koje je autorka dala odgovor jeste ono o dvosmernom uticaju: s jedne strane na koji način kultura jednog naroda utiče na ponašanje, karakter i stavove pojedinca kao i kolektiva, a s druge opet, istražila je na koji način je poimanje ovih oblasti prisutnih u japanskom kulturno-istorijskom miljeu uticalo na stvaranje posebne filozofije poslovanja na primeru jedne od najvećih svetskih korporacija – Tojota Motors-a.

Konačno, u teorijskom delu disertacije posvetila je pažnju kulturoškim aspektima japanskog društva radi postavljanja hipoteze o tome koje istorijsko-socialne karakteristike života u Japanu utiču na poslovnu filozofiju onakvu kakva ona jeste, ali i obrnuto, na koji način poslovna filozofija utiče, makar delimično, na formiranje novih kulturoloških obrazaca u svesti ljudi.

Na *istorijsko-ekonomskom nivou* pružena je analiza specifičnih uslova koji su neosporno uticali na formiranje japanskog identiteta baziranog na snažnom osećaju ponosa i obaveze svakog pojedinca u društvu. Ponos, što pripada narodu sa tradicijom dugom više hiljada godina a obavezu da i sam doprinese očuvanju i razvoju iste. Grafičkim prikazom objašnjen je i snažan osećaj dužnosti koji pojedinac iskazuje poštovanjem pre svega prema caru, državi, kompaniji kojoj je doživotno bezuslovno privržen.

Zatim, autorka je analizom pojma *Bushido* objasnila da je upravo lojalnost, kao jedna od glavnih osobina u samurajskom kodeksu časti uz snažan osećaj pripadanja grupi, omogućila da se Japan više puta u istoriji poput feniksa izdigne iz pepela i poraz pretvori u pobedu. To je potkrepila i veoma interesantnim primerom u nedavnoj japanskoj istoriji dobar budističkog prihvatanja kolektivne sudbine, kada car prisiljen da se odrekne svog božanskog porekla pred javnošću, poziva narod da izdrži neizdrživo, nakon čega Japan umesto kao gubitnik poražen u Drugom svetskom ratu, za nepunih pola veka ponosno stupa na svetsku ekonomsku pozornicu gde pobednički zauzima visoko mesto druge ekonomske velesile u svetu. Stoga, MA Rašković uspešno je zaključila i primerima potkrepila dilemu da je Koncept kaizen-a nemoguće prekopirati na bilo koju drugu kulturu ili zemlju upravo zbog specifičnosti japanske kulture i nacionalnog karaktera.

Na kraju sociokulturološke i istorijsko-ekonomske analize, kandidatkinja konstatuje specifičnosti japanske kulture i tradicije koje su se reflektovale na ekonomska pitanja, pa samim tim i na razvoj multinacionalne kompanije Tojota, širom sveta posnat po imenu Tojota put. On predstavlja niz principa i stavova koji čine osnovu načina upravljanja korporacijom Tojota i njenog sistema proizvodnje; a aksiom poslovne filozofije „potrošači na prvom mestu”, predstavlja odnos Tojote prema potrošačima na osnovu koga razvija i obezbeđuje inovativne, sigurne proizvode visokog kvaliteta koji će zadovoljiti širok raspon zahteva potrošača i tako obogatiti živote ljudi širom sveta. Autorka nam je pružila uvid u način poslovanja multinacionalne kompanije Tojota, koja garantuje diskreciju poslovnih odnosa u skladu sa zakonima zemlje u kojoj posluje. Poštovanje i timski rad deo su atmosfere koja odiše harmonijom među zaposlenima. Tojota ličnim pretpostavlja zahteve zajednice i u skladu sa tim poseban akcenat stavlja na program očuvanja životne sredine doprinoseći neprekidno opštem dobru ljudskog društva. U okviru 14 principa TPS-a (Tojota Proizvodnog Sistema) primerima je ilustrovana problematika njihove primene u različitim kulturološkim okruženjima, a izneti su i statistički podaci poboljšanja rezultata nakon njihove implementacije.

U *zaključku*, izbalansirani rezultati implicitno su nam pružili odgovor na pitanje „Zašto je Japan uspeo?“. Mnogi stručnjaci iz raznih oblasti, poput socio-lingvisti, lingvisti, psihologa i antropologa

su pokušavali godinama da odgovore na ovo pitanje (po ugledu na čuvenu knjigu Michia Morishime) i nijedan od njih nije uspeo da dá precizan odgovor, ali jedno od objašnjenja koje je MA Rašković dala jeste spoj tradicionalnog i modernog, odnosno to što se Japan nikada nije odrekao svoje tradicije iako je implementirao mnoge segmente stranih kultura, prilagodivši ih svojim potrebama, po sistemu *Adapt and Adopt*.

Vrednovanje doktorske disertacije i prikaz osnovnih rezultata istraživanja

Komisija je mišljenja da je glavni cilj ove disertacije, da ispita značajan fenomen specifičnosti japanskog menadžmenta i filozofije poslovne kulture, na primeru kompanije Tojota uglavnom ispunjen. Kandidatkinja je na širokom korpusu, koji je sadržao tekstove iz različitih polja kulture, društva i marketinga, pokušala da ukaže na neraskidivu vezu između socijalnih i poslovnih faktora koje čitalac mora da razume, kako bi uopšte shvatio prirodu poslovanja i radnu etiku japanskog čoveka. Komisija konstatuje da je, želeći da dođe do izbalansiranih zaključaka o ovom osetljivom polju kulturološke analize, kandidatkinja MA Rašković primenila dvostruki pristup: teorijsku analizu koja se odnosila na interpretaciju principa proizvodnog sistema i na praktičnu analizu japanskog nacionalnog karaktera koju smo potkrepili brojnim primerima.

U teorijskom delu ove disertacije, MA Rašković definisala je osnovne odrednice vezane za savremena istraživanja u granama sociologije, a relevantne za ispitivanje koje je usledilo: pre svega u pitanju su bile specifičnosti poslovanja i, konkretno, poslovanje kompanije Tojota. Cilj je bio da se otvore neka pitanja koja će se ticati analize konkretne kompanije. MA Rašković napisala je valjan pregled koji je obuhvatio definiciju, predmet, opseg, istraživanja, te neke teorijske nesuglasice u ovim trima disciplinama.

Analitički deo teksta, koji predstavlja i istinski naučni doprinos ove disertacija studijama japanskog jezika i kulture, bio je organizovan u dve velike celine: sociokulturološka analiza i istorijsko-ekonomska. U obe ove celine kandidatkinja je umešno obradila konkretne nedoumice koje i danas privlače pažnju mnogih naučnika. Radi bolje preglednosti, primere je klasifikovala po redosledu principa TPS-a. Nalazi do kojih je MA Rašković došla su, po mišljenju Komisije, interesantni na više nivoa: strukturalnom, kulturološkom, sociolingvističkom, istorijskom i ekonomskom. U strukturalnom smislu, premda glavni cilj analize nije bila diskusija o gramatičkim problemima, ipak se došlo do nekoliko interesantnih uvida. Oni se pre svega tiču pitanja ortografije, u kojima se često postižu kolokvijalni, estetski, pa i kulturološki efekti "igrom" sa ortografskim pravilima koja se može naći u ispitanoj periodici. U kulturološkom smislu, ispitane su specifičnosti japanske kulture i tradicije koje su se reflektovale i na ekonomsko-istorijska pitanja, pa samim tim i na problem filozofije poslovanja.

Na kraju, osnovno pitanje na koje je dat odgovor u istorijskom i ekonomskom segmentu odnosi se na specifičnost japanske kulture i tradicije koje su se reflektovale na ekonomska pitanja, pa samim tim i na razvoj multinacionalne kompanije Tojota.

Na kraju, pleni zaključak autorke da je, naročito kod izučavanja udaljenih kultura kao što je japanska, neophodno sinergetsko izučavanje istorijskih, tradicionalnih i kulturoloških veza i odnosa, poslovna filozofija i ekonomska moć Japana. Ovo se odnosi kako na Put Tojote dostupnu tako i na svaku drugu uspešnu kompaniju u Japanu. Komisija smatra da dalji, sveobuhvatniji, makar i eklektički pristup, može da ponudi mnogo dublju i jasniju sliku o odnosu ekonomije, društva i kulture, koja će pre svega biti od koristi onima koji proučavaju daleke i dosad nedovoljno istražene kulture kao što je japanska.

Zaključak i predlog Komisije

Komisija konstatuje je urađena doktorska disertacija obradila zanimljivu i dosad nedovoljno proučenu oblast japanske politike poslovanja u različitom sociokulturološkom okruženju.

U teorijskom pogledu, ovako koncipirano istraživanje ponudilo je pregledni doprinos savremenim sociokulturološkim istraživanjima, kao i istraživanjima kulture poslovanja, i to kroz analitičku obradu literature sa japanskog, engleskog i srpskog govornog područja.

U vezi sa empirijskim segmentom, na specifičnom korpusu koji smo crpeli iz literature zasnovane na istraživanjima fenomena poznatog pod nazivom Toyota kultura ova iscrpna analiza je donela nove kontrastivne uvide na različitim nivoima kulturologije: ekonomskom, društveno-istorijskom, poslovnom, kako u smislu čisto kulturološke obrade tako i u pogledu savremene teorije ekonomije poslovanja.

U sociolingvističkom smislu, autorka je detaljno prikazala dvosmerni uticaj, tj. sa jedne strane na koji način

Konačno, u kulturološkom smislu, možda profesionalno najbližem autorki rada, disertacija je ukazala na neke specifičnosti japanske kulture i tradicije koje se se reflektovale i na ekonomska pitanja, pa samim tim i na poslovnu kulturu Japana.

Na osnovu izloženog, Komisija smatra da je kandidatkinja mr Marijana Rašković napisala kvalitetnu i metodološki čvrstu doktorsku disertaciju, te je slobodna da predloži Nastavno-naučnom veću da ovaj izveštaj prihvati i omogući kandidatkinji javnu odbranu.

U Beogradu,
27. maja 2016. godine

KOMISIJA

dr Ljiljana Marković, redovni profesor
dr Roberto Veraldi, redovni profesor
dr Divna Tričković, docent profesor